

УДК 378 (075.3)

DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.010721.137.776

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА БУДІВЕЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СТУДЕНТІВ

САВИЦЬКИЙ М. В.¹, *докт. техн. наук, проф.*,
ЄВСЄЄВА Г. П.², *докт. наук з держ. упр., проф.*,
ЛИСЕНКО Г. І.^{3*}, *канд. іст. наук, доц.*

¹ Кафедра залізобетонних та кам'яних конструкцій, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 47-02-98, e-mail: sav15@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-4515-2457

² Кафедра українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: yevsieieva.halyna@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0001-9207-6333

^{3*} Кафедра українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (096) 27-99-508, e-mail: lysenko.halyna@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0002-6216-5025

Анотація. *Постановка проблеми.* Актуальність дослідження ролі викладачів технічних закладів вищої освіти у формуванні академічної доброчесності студентів визначається: світовими тенденціями в галузі освіти, які спрямовуються на підвищення стандартів академічної культури; Національною стратегією розвитку освіти в Україні; новою освітньою парадигмою, яка ґрунтується на впровадженні особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів до навчання, а також дотримання всіма учасниками освітнього процесу принципів академічної та наукової доброчесності. **Мета статті** – проаналізувати рівень розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів сучасних закладів вищої технічної освіти та визначити роль науково-педагогічних працівників у формуванні академічної доброчесності студентів із метою вдосконалення педагогічного процесу у вищій технічній школі України. **Висновок.** Принципи академічної доброчесності мають стати повсякденною нормою корпоративної культури сучасної академічної спільноти. Незважаючи на те, що вища освіта України має численні проблеми із дотриманням доброчесності, оскільки тільки нещодавно стала на шлях побудови доброчесного освітнього середовища, саме принципова позиція професорсько-викладацького складу може допомогти успішно запровадити норми академічної і наукової доброчесності в повсякденну практику педагогічного процесу, у тому числі у Придніпровській державній академії будівництва та архітектури.

Ключові слова: академічна доброчесність; корпоративна культура академічної спільноти; професійно-педагогічна компетентність викладача ЗВО; гуманітарно-технічна еліта

THE ROLE OF THE TEACHER OF THE CONSTRUCTION INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION IN FORMATION OF ACADEMIC INTEGRITY OF STUDENTS

SAVYTSKYI M. V.¹, *Dr Sc. (Tech.), Prof.*,
YEVSIEIEVA H. P.², *Dr Sc. (Publ. Admin.), Prof.*,
LYSENKO H. I.^{3*}, *Ph.D., Assoc. Prof.*

¹ Department of Reinforced Concrete and Stone Constructions, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 47-02-98, e-mail: sav15@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-4515-2457

² Department of Ukrainian Studies, Documentation and Information Activity, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: yevseeva@i.ua, ORCID ID: 0000-0001-9207-6333

^{3*} Department of Ukrainian Studies, Document Studies and Information Activities, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (096) 27-99-508, e-mail: lysenko.halyna@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0002-6216-5025

Abstract. Formulation of the problem. The relevance of the study of the role of teachers of technical institutions of higher education in the formation of academic integrity of students is determined by: global trends in education, which are aimed at raising the standards of academic culture; National Strategy for Education Development in Ukraine; a new educational paradigm, which is based on the introduction of personality-oriented and competency-based approaches to learning, as well as compliance by all participants in the educational process of the principles of academic and scientific integrity. **The purpose of the article** is to analyze the level of development of professional and pedagogical competence of teachers of modern institutions of higher technical education and determine the role of research and teaching staff in shaping the academic integrity of students to improve the pedagogical process in higher technical school of Ukraine. **Conclusion.** The principles of academic integrity should become the daily norm of corporate culture of the modern academic community. Despite the fact that higher education in Ukraine has many problems with integrity, as it has only recently embarked on the path of building a virtuous educational environment, it is the principled position of teaching staff can help successfully introduce the norms of academic and scientific integrity in everyday practice including at Prydniprovska State Academy of Civil Engineering and Architecture.

Keywords: *academic integrity; corporate culture of the academic community; professional and pedagogical competence of the teacher of high school; humanitarian and technical elite*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження ролі викладачів технічних закладів вищої освіти у формуванні академічної доброчесності студентів визначається: світовими тенденціями в галузі освіти, які спрямовуються на підвищення стандартів академічної культури; Національною стратегією розвитку освіти в Україні; новою освітньою парадигмою, яка ґрунтується на впровадженні особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів до навчання, а також дотримання всіма учасниками освітнього процесу принципів академічної та наукової доброчесності.

Аналіз публікацій. Проблема сприяння академічній доброчесності постала в українському просторі вищої освіти на початку 2000-х років. Саме тоді за сприяння посольства США було проведено низку заходів із метою запровадження Кодексу честі у закладах вищої освіти України. Відповідно, дослідники почали активно розробляти питання запровадження принципів академічної доброчесності в освітню практику України, аналізуючи пройдений США досвід у цій сфері [7].

У руслі означеного процесу відбувається співпраця європейських та українських освітніх структур із метою вивчення і впровадження зарубіжного досвіду щодо імплементації норм академічної доброчесності в освітній простір України [1].

Дослідниця О. Слободянюк проаналізувала характер наявних практик сприяння академічній доброчесності та

розробила рекомендації до їх удосконалення [4]. З огляду на актуальну необхідність розроблення методики підвищення професійно-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників сучасних закладів вищої технічної освіти (у сфері академічної доброчесності у тому числі) формулюємо мету нашого дослідження.

Мета статті – проаналізувати рівень розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів сучасних закладів вищої технічної освіти та визначити роль науково-педагогічних працівників у формуванні академічної доброчесності студентів із метою удосконалення педагогічного процесу у вищій технічній школі України.

Виклад матеріалу. В умовах реформування вищої освіти України на порядок денний вийшло питання підвищення її якості, від чого буде залежати успішність і конкурентоспроможність як самих закладів вищої освіти, так і їх випускників. Велика відповідальність у справі забезпеченні якості вищої освіти покладається на всіх учасників освітнього процесу, але найбільше — саме на викладачів, від рівня професійної компетентності яких напряду залежить формування професійних компетентностей студентів як майбутніх конкурентоспроможних фахівців.

Згідно із ст. 1 чинного Закону України «Про вищу освіту», компетентність – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення,

професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [2].

Стаття 53 того ж Закону визначає, що науково-педагогічні працівники – це особи, які за основним місцем роботи у закладах вищої освіти провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність. У статті 58 наголос зроблено на обов'язку науково-педагогічних працівників дотримуватися в освітньому процесі та науковій діяльності академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти [2].

Закон України «Про освіту» трактує академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3].

Академічна доброчесність та етика взаємодії в освітньому середовищі ґрунтуються на таких правилах і нормах поведінки партнерів, колег, які сприяють розвитковій співпраці, розв'язанню поставлених проблем та ефективному здійсненню освітньої діяльності.

Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками у Законі трактується не тільки як посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок і т. ін., не тільки дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну діяльність; але *також* (що дуже важливо в плані досягнення якості вищої освіти!) закон покладає на викладачів обов'язок контролювати дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти та

об'єктивно оцінювати результати навчання студентів [3].

Переконливе, пристрасне слово викладача — дієвий засіб організації навчального процесу, могутній чинник виховання і формування особистості студента як майбутнього фахівця. Поведінка викладача, його мова, вигляд — усе це взірці для студентів. Справжній викладач — це неповторна індивідуальність. Проте ця педагогічна особливість не завжди дається людині від народження, а частіше виробляється впродовж усього життя і постає результатом тривалої та наполегливої роботи та удосконалення власного досвіду.

У педагогіці вищої школи загально визнано, що професійні вимоги до педагога повинні складатися з трьох основних комплексів: загальногромадянські риси; професійно-педагогічні здібності та науково-педагогічні якості; спеціальні знання, уміння і навички з предмета (спеціальності).

Цікаво, що студенти, визначаючи риси ідеального викладача, на перше місце поставили морально-етичні якості (ввічливість, тактовність і доброзичливість, пунктуальність, організованість і відповідальність, володіння почуттям гумору (зазначили 53...65 % опитаних), потім професійно-педагогічні здібності (вміння порозумітися зі студентами задля співробітництва (53 %) та науково-педагогічні якості (оригінальність, креативність, талановитість, мотиваційність, оптимістичність (41 %), і вже наостанок виокремили спеціальні знання, уміння і навички з предмета, зокрема, володіння сучасними методиками і педагогічною технікою (29...35 %).

Опитування магістрантів ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» проводилось упродовж 2018–2021 н. рр. під час викладання дисципліни «Педагогіка вищої школи». Проблема дотримання викладачами норм академічної доброчесності не порушувалася студентами через малорозповсюдженість цього поняття в українських освітніх реаліях сьогодення.

Взагалі, академічна доброчесність повинна ґрунтуватися на засадах етичних норм, правил ділових взаємин в освітньому середовищі, на знаннях і уміннях, які пов'язані з обміном інформацією з використанням способів і засобів взаємовпливу та взаєморозуміння. У цьому контексті вагомим значення набуває моральний аспект взаємодії викладача та студента. Академічна доброчесність та етика взаємодії в освітньому середовищі ґрунтуються на таких правилах і нормах поведінки партнерів, колег, які сприяють розвиткові співпраці, розв'язанню поставлених проблем та ефективному здійсненню освітньої діяльності.

Надати допомогу студентам у формуванні академічної доброчесності можуть лише викладачі, які самі керуються її принципами у своїй діяльності. Завдання викладача — повідомити студентів про основні види порушень академічної доброчесності (плагіат; фальсифікація, фабрикація даних, що особливо поширено під час написання курсових і дипломних робіт; списування; неоголошена допомога; шахраювання), попередити студентів, що за порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності, яка визначається спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти (що мають бути затверджені основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їх відповідальності – ст. 42 Закону України «Про освіту») [3].

Виховання академічної доброчесності – одне із завдань закладів вищої освіти, тому відрахування здобувача з вишу слід розглядати як виключну норму, що застосовується у випадку систематичних грубих порушень і лише після того, як не дали ефекту інші способи впливу.

Слід розрізнити порушення здобувачів освіти від порушень науково-педагогічних і наукових співробітників. Некоректно накладати на студентів стягнення за академічний плагіат до того, як вони

пройдуть навчання правил академічної етики і, зокрема, використання джерел. Таке навчання бажано планувати у першому семестрі у вигляді курсів академічного письма, окремих модулів інших дисциплін або поза навчальним планом. Зокрема, тема «Академічна доброчесність» вже стала складовою дисциплін «Педагогіка вищої школи» та «Основи науково-педагогічної діяльності» для магістрантів ПДАБА.

Кодекс академічної доброчесності ПДАБА встановлює загальні моральні принципи та правила етичної поведінки осіб, які працюють і навчаються в академії та якими вони мають керуватися у своїй діяльності. Серед найважливіших принципів і норм професійної етики та академічної доброчесності, обов'язкових для всіх членів академічної громади, слід назвати: по-перше, принцип законності та верховенства права; по-друге, принцип чесності та порядності; по-третє, принцип компетентності та професіоналізму; по-четверте, принцип персональної відповідальності.

Щодо принципів поваги та взаємної довіри, партнерства і взаємодопомоги, практика показує, що, попри декларацію особистісно-орієнтованої парадигми навчання, багатьом викладачам фахових дисциплін непедагогічних закладів вищої освіти, які не мають базової педагогічної освіти, все ще притаманний авторитарний стиль викладання.

Щодо принципу компетентності й професіоналізму, варто пригадати, що професійна компетентність викладача складається з таких обов'язкових компонентів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний та емоційно-вольовий, які дозволяють викладачу впевнено реалізовувати посадові функції адекватно педагогічній ситуації.

Відповідно, кожен викладач мусить постійно аналізувати свій педагогічний досвід з метою удосконалення власної професійної діяльності. У цьому процесі слушним помічником виступає педагогічна рефлексія як звернення свідомості педагога на самого себе, врахування уявлень

студентів про діяльність педагога і уявленнь самого педагога про діяльність студента.

Аналіз підготовки вітчизняних фахівців інженерних спеціальностей свідчить, що вони впродовж свого навчання не вивчали предметів, які розвивають комунікативні навички, вчать взаємоповаги, творчої співпраці у колективі. Комунікабельність, уміння висловити власну думку, гуманістичний підхід взагалі не вважалися складовою професійної компетентності інженера, хоча реалії життя та трудові будні ставили запит на розвиток саме цих особистісних якостей.

Стандартом вітчизняної традиції підготовки науково-педагогічних кадрів вищої технічної школи було твердження, що викладачем вищого навчального закладу може бути будь-який аспірант, тобто людина, що займається наукою професійно. Але професійні наукові здібності не завжди поєднані з професійними педагогічними, і успішна наукова діяльність не завжди стає запорукою успішної викладацької кар'єри. Науково-педагогічна діяльність викладача – це принципово відмінна філософія професійної життєдіяльності. «Вища наукова школа, чи університет, є ... неподільна єдність викладання і дослідження. Це є викладання через дослідження, яке здійснюється на очах тих, хто навчається» [5, с. 68].

Дослідники стверджують, що випускникам технічних вищих шкіл важко здійснювати педагогічну діяльність, оскільки педагогічна професія належить до сфери професій «людина – людина», що вимагає ґрунтовного опанування дисциплін психолого-педагогічного циклу. В умовах відсутності належної підготовки до педагогічної діяльності викладачі технічних закладів вищої освіти повинні стати на шлях самостійного підвищення педагогічної складової своєї професійної компетентності.

Надзвичайно важливою у вирішенні вищезазначеної проблеми видається концепція формування національної гуманітарно-технічної еліти, розроблена у Харківському політехнічному інституті. На переконання розробників концепції, саме

висока професійна компетентність фахівців у гармонійному поєднанні з їх належною світоглядною і соціально-гуманітарною, насамперед психолого-педагогічною та управлінською підготовкою, з прищепленням їм високої духовності та морально-етичних переконань здатні забезпечити відповідність сучасним суспільним вимогам до якості інженерних кадрів [6].

Педагогічний професіоналізм викладача закладу вищої технічної освіти виявляється не тільки у високих показниках його науково-дослідницької діяльності у сфері технічних інтересів, а також у гуманістичній орієнтації його педагогічної діяльності на розвиток особистості студента, розуміння його фахово-ціннісних орієнтацій, на підготовку молодого фахівця до неперервного професійного саморозвитку, звичайно, з дотриманням норм академічної та наукової доброчесності.

Висновок. Принципи академічної доброчесності мають стати повсякденною нормою корпоративної культури сучасної академічної спільноти. Незважаючи на те, що вища освіта України має численні проблеми із дотриманням доброчесності, оскільки тільки нещодавно стала на шлях побудови доброчесного освітнього середовища, саме принципова позиція професорсько-викладацького складу може допомогти успішно запровадити норми академічної і наукової доброчесності в повсякденну практику педагогічного процесу, в тому числі у Придніпровській державній академії будівництва та архітектури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатів Р. М. Проблеми академічної доброчесності в сучасній технічній освіті. *Академічна доброчесність : виклики сучасності : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян* (Республіка Польща, Варшава, 11.05–19.06.2020). Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. Варшава, 2020. 92 с.
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-18. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення : 01.06.2021).
- 3., Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення : 01.06.2021).
4. Слободянюк О. М. Роль науково-педагогічного колективу у формуванні культури академічної доброчесності студентів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2018. № 6. С. 134–139.
5. Рябова З. В., Драч І. І., Приходькіна Н. О. та ін. Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу : монографія. Київ : ТОВ «Альфа-Реклама», 2014. 338 с.
6. Товажнянський Л. Л., Романовський О. Г., Пономарьов О. С. Формування і реалізація концепції підготовки національної гуманітарно-технічної еліти в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут». Харків : НТУ «ХПІ», 2002. 160 с.
7. Ярошенко Т. Академічна нечесність та політична культура : порівняльний досвід (Україна — США). Київ : РІА Янко; 2005. 304 с.

REFERENCES

1. Hnativ R.M. *Problemy akademichnoi dobrochesnosti v suchasniy tekhnichnii osviti* [Problems of academic integrity in modern technical education]. *Akademichna dobrochesnist: vyklyky suchasnosti : zbirnyk naukovykh ese uchasnykiv dystantsiynoho etapu naukovoho stazhuvannia dlia osvityan* [Academic Integrity: Challenges of the Present : Collection of Scientific Essays for Participants in the Distance Stage of Scientific Internships for Educators]. Respublika Polshcha, Varshava, 11.05–19.06.2020. Polsko-ukrainska fundatsiia “Instytut Mizhnarodnoi Akademichnoi ta Naukovoї Spivpratsi”, Dukhovna Akademiia Universytetu Kardynala Stefana Vyshynskoho, Fundatsiia ADD. Varshava, 2020, 92 p. (in Ukrainian).
2. *Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-18* [On higher education: Law of Ukraine of 01.07.2014 no. 1556-18]. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (date of access : 01.06.2021). (in Ukrainian).
3. *Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII* [On education : Law of Ukraine of 05.09.2017 no. 2145-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (date of access : 01.06.2021). (in Ukrainian).
4. Slobodianiuk O.M. *Rol naukovo-pedahohichnoho kolektyvu u formuvanni kultury akademichnoi dobrochesnosti studentiv* [The role of the scientific and pedagogical team in the formation of a culture of academic integrity of students]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu* [Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute]. 2018, no. 6, pp. 134–139. (in Ukrainian).
5. Riabova Z.V., Drach I.I. and Prykhodkina N.O. and oth. *Teoretychni ta metodychni zasady upravlinnia pidhotovkoju fakhivtsiv z pedahohiky vyshchoi shkoly na osnovi kompetentnisnoho pidkhodu v mezhakh yevropeiskoi kredytno-transfernoi systemy orhanizatsii navchalnoho protsesu : monohrafiia* [Theoretical and methodical bases of management of preparation of experts in pedagogics of higher school on the basis of the competence approach within the limits of the European credit-transfer system of the organization of educational process : monograph]. Kyiv : TOV “Alfa-Reklama”, 2014, 338 p. (in Ukrainian).
6. Tovazhnianskyi L.L., Romanovskiy O.H. and Ponomarov O.S. *Formuvannia i realizatsiia kontseptsii pidhotovky natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity v Natsionalnomu tekhnichnomu universyteti “Kharkivskiy politekhnichnyi instytut”* [Formation and implementation of the concept training of the national humanitarian and technical elite at the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”]. Kharkiv : NTU “KhPI” Publ., 2002, 160 p. (in Ukrainian).
7. Yaroshenko T. *Akademichna nechesnist ta politychna kultura : porivnialnyi dosvid (Ukraina – SshA)* [Academic dishonesty and political culture : comparative experience (Ukraine – USA)]. Kyiv : RIA Yanko Publ., 2005, 304 p. (in Ukrainian).

Надійшла до редакції : 07.06.2021.